

Радомир Л. РАКОЧЕВИЋ*

ПЛЕМЕНСКИ КАПЕТАНИ У КАПЕТАНИЈИ ПОЉСКОЈ У ВРЕМЕНУ ОД 1878. ДО 1916. ГОДИНЕ

Послије ослобођења Колашина од Турака 4. октобра 1878. године церемонијал предаје града обављен је пред турском касарном на Брези. Црногорску заставу је на турску касарну попео Михаило (Божов) Ракочевић, бивши окружни начелник. У 11 часова и 30 минута, 4. октобра 1878. године, турска војска је прешла Тару и одмарширала у Мојковац.

За турском војском упућен је Доњоморачки батаљон, који није ушао у Колашинска Поља, него се задржао на Великом Препрану изнад Штитарице. На Препрану је остала стража са поткомандиром Ненадом Дожићем. Проћи ће безмало осам година док црногорска војска уђе у Поља Колашинска (иако је Берлинским уговором предвиђено да Црној Гори припада и подручје Доњег Колашина, тј. цио простор са лијеве стране Таре до Добриловине, а Тара је утврђена за границу). Уговор о предаји Колашина потписан је накнадно на Цетињу 21. октобра исте године.

По ослобођењу Колашина, у Колашин је одмах прешло Окружно начелство из Манастира Мораче, а основан је суд, управне власти и постављена полиција. За старјешину града постављен је капетан Мирко Бојић, за капетана у Колашину Исо Пепић, а у Пољима Колашинским Зејнил-ага Зеко Лалевић из Подбишћа.

Према томе, за првог капетана Пољске капетаније књаз Никола именован је Зејнил-агу Зека Лалевића. Лалевић је потицао из угледне и богате муслиманске породице.

У том времену, односно све до коначног ослобођења Поља од Турака априла 1886. године, црногорска војска није била ушла у Поља Колашинска, па је владало двовлашће.

Капетан Лалевић није се одазивао нити поштовао наређења црно-

* Аутор је публициста из Подгорице.

горске власти, па министар унутрашњих дјела војвода Машо Врбица наређује 1882. године командир у црногорске страже на Препрану (изнад Штитарице) да га ухапсе и спроведу у Колашин. Црногорци су ранили Зека и рањена га спровели у Колашин. Према једном документу, Зеко је "био у тамници двије године", па га је на интервенцију турског посланика књаз Никола пустио и вратио му оружје. Зека је у мају 1885. године убио Сава Пејовић из Подбишћа, зато што су му његови рођаци "прије два мјесеца" убили оца, а претходне године и мајку.

За новог капетана књаз Никола I је поставио истакнутог пољског првака (перјаника, устаника, командира) Малишу (Вулева) Кргушића из Штитарице (Поља). Међутим, он није могао имати утицаја код пољских Турака, чак није смио живјети у Пољима, него је боравио у Штитарици.

У Штитарицу су 1. априла 1886. године дошла два батаљона црногорске војске: Доњоморачки и Ровачки, и са њима сердар Миро (Павићев) Влаховић и командири Драгиша Меденица и Милош Радовић. Ноћу 1. и 2. априла батаљони су без борбе ушли у Подбишће, а црногорске јединице такође су ноћу 4. и 5. априла ушле у Поља. У Бјелојевиће, на десној страни Таре, црногорске јединице су ушле 9. априла 1886. године и тада је коначно посједнута граница одређена на Берлинском конгресу 1878. године.¹

Малиша (Вулев) Кргушић остао је на положају племенског капетана Пољске капетаније до почетка 1890. године. Године 1886. и 1887. код њега је био писар Никола Анђелић, а 1888. године Сава Анђелић и 1889. године Вид Кргушић. Све до краја 19. вијека међу истакнутим правцима са подручја Потарја односно Пољске капетаније помиње се и Малиша Кргушић.

Послије Малише Кргушића, трећи по реду, племенски капетан Пољске капетаније био је Мујо (Миров) Влаховић, у периоду од почетка 1890. до прве половине 1893. године. Мујо је син бригадира господина сердара Мира Влаховића. Код капетана Муја писар је био Сава Анђелић.²

Према подацима који се налазе у Пољској капетанији код Државног архива Цетиње, заступник капетански у 1893. и 1894. години био је Сава (Андријин) Анђелић из Поља колашинских. То значи да је од друге половине 1893. и 1894. године капетански заступник Пољске капетаније био Сава Анђелић, дотадашњи писар Пољске капетаније.³ Под називом "заступник капетански" треба подразумевати да је он имао овлашћења и да врши дужност - заступа капетана. Писар Пољске капетаније у 1893. години био је Никола Анђелић, а у 1894. години Алекса Топовић. Алекса је у наредним годинама био писар.

Године 1895. Сава (Андријин) Анђелић из Поља именован је од стране Николе I, књаза и господара Црне Горе, за племенског капетана

¹ Др Новица Ракочевић, *Монографија Колашина*, Београд 1981, 150-151.

² Државни архив Цетиње, Протокол дације Пољске капетаније за 1890, 1891, 1892. год.

³ Државни архив Цетиње, н. дјело.

Пољске капетаније. Према указу који је донио такође Никола I, капетану Сави Анђелићу престала је служба 15. октобра 1909. године, на основу члана 45. Закона о чиновницима грађанског реда, јер је стављен у пензију, која му по годинама службе припада.⁴

Поштом је 15. октобра 1909. године Никола I, на приједлог министра унутрашњих дјела, поставио за племенског капетана Пољске капетаније Блажа (Савина) Анђелића, дотадашњег капетана Липовске капетаније, по потреби службе.⁵ Блажо Анђелић је кратко вријеме остао на дужности племенског капетана. На лични захтјев и приједлог министра унутрашњих дјела Никола I, својим указом од 12. маја 1911. године, Блажу Анђелићу, племенском капетану Пољске капетаније, а на основу члана 21. Закона о чиновницима грађанског реда, уважио је оставку коју је овај поднио на државну службу.

Никола I је, на приједлог министра унутрашњих дјела, својим указом од 16. маја 1911. године поставио за племенског капетана Пољске капетаније Николу (Андријина) Анђелића, из Поља, официра на располагању, са годишњом платом од (960) деветстотина и шездесет перпера.⁶

Никола I књаз и господар Црне Горе, на приједлог министра унутрашњих дјела, својим указом од 20. априла 1912. године, племенског капетана Пољске капетаније Николу Анђелића, на основу члана 45. Закона о чиновницима грађанског реда, ставља у стање покоја, с пензијом, која му по годинама службе буде припадала.

Никола I књаз и господар Црне Горе, на приједлог министра унутрашњих дјела својим указом од 20. априла 1912. године, поставио је за племенског капетана Пољске капетаније официра Вида (Петра) Кргушића, из Поља, са годишњом платом од (960) деветстотина и шездесет перпера. Вид је на дужности племенског капетана Пољске капетаније остао до капитулације црногорске војске јануара 1916. године.⁷

Власт под аустроугарском окупацијом 1916-1918. године⁸

Првог марта 1916. године генерал Вебер је саопштио министрима да је наименован за војног генералног гувернера у Црној Гори, а Хубка за шефа штаба. Владину власт (мисли се на црногорску власт у Црној Гори) од сада ће вршити Ц. Кр. Аустро-угарска војна управа са сједиштем у Цетињу.

Званични назив војне управе у Црној Гори био је Војно генерално гувернерство. Власт Генералног гувернерства простирала се на читавој територији бивше црногорске државе. Сједиште Генералног гувернерства било је на Цетињу. Генерално гувернерство је било директно потчињено аустроугарској Врховној команди. За генералног гувернера

⁴ Глас Црногорца, бр. 53/1903-111; 46/1909-104.

⁵ Глас Црногорца, бр. 46/1909-104; 21/1911-51.

⁶ Глас Црногорца, бр. 22/1911-54; 16/1912-43.

⁷ Глас Црногорца, бр. 16/1912-43.

⁸ Др Новица Ракочевић, *Црна Гора у Првом свјетском рату 1914-1918*; Подгорица 1997, 235-243.

наименован је генерал Виктор Вебер фон Вебендаи. Генерални гувернер је имао широка овлашћења, како у војним тако и у грађанским питањима. Друга важна личност у Гувернерству био је земаљски цивилни комесар. На ту дужност наименован је Едуард Ото, бивши аустроугарски посланик на Цетињу, али је на захтјев аустроугарског Министарства спољних послова ослобођен тога и постављен за делегата Министарства код Генералног гувернерства у Црној Гори. На овој дужности Ото је остао до краја рата.

Територија Црне Горе била је подијељена на округе, срезове и капетаније - општине. Умјесто ранијих обласних управа, у почетку је основано седам окружних подручја. Окружна подручја била су:

1. Цетиње са срезovima: Цетиње, Ријека Црнојевића и Чево.
2. Колашин са срезovima: Колашин, Манастир Морача, Андријевица и Гусиње.
3. Пљевља са срезovima: Пљевља, Бољанићи, Бијело Поље, итд.

У 1917. години формирано је окружно подручје у Беранама.

Окружним подручјима управљале су команде округа. Команду округа сачињавали су: командант, ађутант и замјеник команданта округа. Командант округа био је у чину пуковника или потпуковника. Командант среза био је штапски или виши официр. Према подацима објављеним у јуну 1917. године, у службама разних органа војне управе налазило се 500 Црногораца.

У почетку је задржана административна подјела на капетаније са дотадашњим капетанима. Црна Гора је имала 54 капетаније са дотадашњим капетанима. Главну тешкоћу у организовању власти причињавао је првих дана недостатак управног апарата у капетанијама, јер, како изгледа, неки су капетани били напустили своју дужност. Намјесто њих постављени су нови. Власти су провјеравале рад капетана и њихово политичко опредјељење, па су неке од њих и отпустиле. У јуну 1916. године Гувернерство је почело спроводити реорганизацију управе, па се Врховна команда надала да ће се убрзо постићи стабилизовање власти у Црној Гори.

Капетаније су се показале непрактичним, па су укинуте, а намјесто њих формиране су општине. Нове општине територијално су биле мање од ранијих капетанија. Реорганизација управе завршена је у јулу 1917. године. По новој административној подјели, Црна Гора је подијељена на 8 округа, 27 срезова, 215 општина, а бројала је 436.000 становника настањених у 2.514 мјеста. Црногорски Закон о варошким општинама Генерално гувернерство примијенило је на све општине. По том закону бирани су и нови предсједници општина, непосредно и јавно. Право гласа у Црној Гори имали су само мушкарци. Могло је постојати више кандидатских листа. Изабраним се сматрао онај који добије највише гласова. У већини општина предсједници су се често мијењали, било да су их смјењивали надлежни органи било да су сами напуштали положај, а неке су и комити побили. Општинску управу сачињавали су: предсједник, потпредсједник, секретар и писар. Општина је имала и своје помоћно особље - пандуре. Постојала су два типа општина: градске и

сеоске. Институција кметства и даље је задржана. Кмет је био старјешина села. Њега су бирали сељаци, а могао је бити и постављен од стране председника општине. Добрим дијелом кметови су били старији људи. Они за свој рад нијесу примали плату.

По замисли Генералног гувернерства општинама и кметовима је припадала веома важна улога. Као основни органи власти, изабрани од народа и са њим у непосредној вези, они су имали бити конкретни реализатори политике Генералног гувернерства. Главни задатак политике Гувернерства био је: одржавање народа у покорству, уредно убирање пореза и реквизиције и, по потреби, несметано узимање радне снаге. Рад општинских управа и кметова није могао бити онакав какав су жељеле окупаторске власти. По варошима и општинским центрима успостављене су и жандармеријске станице. Јуна 1917. године број жандарма износио је 2.194. С обзиром на активности комитета, број жандарма од друге половине 1917. године стално је растао. Према једном податку, на почетку 1918. године било је 140 жандармеријских станица у Црној Гори.

Каква је била организација власти у тадашњој Пољској капетанији, и поред настојања, нијесмо успјели да утврдимо. Вјероватно је у бившој Пољској капетанији за вријеме аустроугарске окупације, од 1917. године до коначног ослобођења 1918. године, било формирано више општина од два или три села. Ту претпоставку заснивамо на чињеници да је 1917. године било формирано 215 општина у Црној Гори, а прије тога било је укупно око 60 капетанија. И у претходном излагању смо констатовали да је аустроугарска власт формирала нове општине, које су територијално биле мање од ранијих капетанија. Исто тако, за сада немамо поуздане податке о томе ко су били председници тих општина.